

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Be-reshit

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1836 oder 1837]

י ח נ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8807

בְּאֵהֱלֵי־שָׁם וַיְהִי כִנְעַן עֶבֶד לְמוֹ:
(כח) וַיְחִי־נֹחַ אַחֲרֵי הַמַּבּוּל שְׁלֹשׁ
מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה: (כט) וַיְהִי
כָּל־יְמֵי־נֹחַ תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: פ
י (א) וַאֲלֵה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שֵׁם חָם
וַיִּפֹּת וַיּוֹלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחֲרֵי
הַמַּבּוּל: (ב) בְּנֵי יֶפֶת גָּמָר וּמְגוּג

וואהנע אין דען היטטען שם'ס,
 אונד כנען זיין איהר קנעכט.
 (כח) נח לעבטע נאך דער זינד-
 פלוטה דרייא הונדערט פינפ-
 ציג יאהרע. (כט) אלס אללע
 לעבענס יאהרע נח'ס ניין הונד-
 דערט אונד פינפציג ווארען,
 דא שטארב ער.

י (א) דיעזעס איזט דא גע-
 בורטספאלגע דער קינד-
 דער נח'ס, שם, חם אונד
 יפת; עס ווארדען איהנען
 נעמליך קינדער געבארען נאך
 דער זינדפלוטה. (ב) דיא זאך-
 נעדעס יפת זינד: גמר, מגוג,

ומדי

תרגום אונקלוס

שְׂכִינְתִּיהָ בְּמִשְׁכְּנֶיהָ דָּשָׁם וַיְהִי כִנְעַן עֶבְדָּא
לְהוֹן: (כח) וַחִיָּא נֹחַ בְּתַר טוֹפְנָא תְּלַת מָאָה
וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין: (כט) וַהֲוֵה כָּל יוֹמֵי נֹחַ תְּשַׁע
מָאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין וַמִּית:
י (א) וַאֲלִין תּוֹלְדַת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וַיִּפֹּת
וַאֲחִילִידוּ לְהוֹן בְּנִין בְּתַר טוֹפְנָא: (ב) בְּנֵי יֶפֶת גָּמָר וּמְגוּג וַיּוֹן וַחֲוָבֶל

ר ש"י
 אע"פ שיפת אלהים ליפת שנה כוז
 שהיה מבני יפת בית שני לא שרתה בו
 שכינה והיכן שרתה במקדש ראשון שנה
 שלמה שהיה מבני שם: ויהי כנען עבד.
 אף משיגלו בני שם ימכרו להם עבדים
 מבני כנען:

ותירם

ומדי ויין וחובל
 ומשך

ב א ו ר

תחלה ואחיו הקטן אחריו וברכס איש איש כברכתו הראוי' לו, ליפת באושר הע"ה שיכתיב
 ה' גבולו, וכן ה' כי רוב המדינות הראשיות מזרעו של יפת הם כי גמר בנו הראשון ממנו
 ילאו אשכנז הגדולה, וריפת שהיא מלכות בריטאניא הגדולה, ותגרמה המיוחס למלכות ישמעאל
 הגדולה והרמנה, וגם בנו השני מגוג כבר נודע גדולתו בס' יחזקאל אשר נבא עליו על גוג שיא
 המדינה ההיא על גודל תקפו וגבורתו עם שלא נדע באמת כעת מדינה ההיא גם מדי בנו
 הנ' מלכו מלכות עכומה לפני' ומשלו על עמים רבים אחר נפילת מלכות בשדי', גם יון שהם הגניק"ן
 שמלכו מימות אלכסנדר הגדול מלכות חזקה כמה מאות שנים, וחבל היא שפניא מלכות תקיפה
 עד היום, ומשך היא מושקוביא"ה הגדולה והרמנה, ותירם לפי דעת רז"ל הוא פרס הנודע
 גדולתה מלפניס, (ועיין להלן דעות אחרות בביאור קלת המדינות האלו), גם בתים שהוא
 מלכות רומי המה הקסרים אשר מעולם מלכו על רוב ארצות האירופ"ע, ואח"כ ברך את שם
 באושר האמתי שיטכון אלהים באהליו: עבד למו, לשם וליפת:

י (ב) בני יפת, החל ממנו כי הוא הבכור ונתן אחריו חם כי רכה לאחר תולדות שם לקרב
 שני הפרשיות בתולדותיו כי יש להאריך בתולדות אברהם. (הרמב"ן): גמר, לדעת
 יוסף בן גוריון היא ארץ לכפת הנקראת (פרחנלע), ואחרים אמרו שהיא הארץ שהיו היונים
 קורין (גלחטע), ואחרים אמרו שהיא (גמוליען) שבארץ ספרד, ויחסו לגמר אומה אחת חוץ
 מהאומות היוצאים מג' בניו, אולי היו לו עוד בנים שלא ילאו מכל א' עם ויחסו כולם
 לגמר והיא בתלק אירופ"ע: ומגוג, הם הגיט"י או הגודי"ש אשר ארכס נקראת ארץ השיט"י קרוב לקוטב
 הצפוני

וּמְדֵי וַיּוֹן וְחַבְל וּמִשְׁךְ וְחִירָם:
 (ג) וּבְנֵי גִמְרֵי אֲשַׁכְנֹז וְרִיפַת
 וְחַגְרָמָה: (ד) וּבְנֵי יוֹן אֱלִישָׁה
 וְתַרְשִׁישֵׁי פְתָיִם וְדַדְנָיִם: (ה) מֵאֵלֶּיךָ

מדי, יון, חבל, משך אונד
 חירם. (ג) דיא זאָהנע רעם
 גמר זינד: אשכנז, ריפת אונד
 חגרמה. (ד) דיא זאָהנע רעם
 יון זינד: אלישה, תרשיש.
 כחם אונד דודנים. (ה) פֵּאָן
 איה.

נפרדו

חרגום אונקלוס

רש"י

י (ב) ומירם. זו פרס: וּמִשְׁךְ וְחִירָם: (ג) וּבְנֵי גִמְרֵי אֲשַׁכְנֹז וְרִיפַת וְחַגְרָמָה: (ד) וּבְנֵי
 יוֹן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישֵׁי פְתָיִם וְדַדְנָיִם: (ה) מֵאֵלֶּיךָ אֵיחָפְרָשׁוּ נְגוּת

באור

הלכתי אלל מושקוני"אח בחלק האזי"א, שנחשטו אח"כ באיטליא ולרפת וספרד: ומדי, המדינה
 ההיא נודעת ונקראת גם כפי האומות (מעדיה) והיא אלל ים כוזר הנקרא ים כאספיה"ה
 בשערנו בין ארץ פרס ובין אשור בחלק האזי"א: ויון, גם היא נודעת ונקראת (גריבעלונד)
 ושם מלכות מקדוניה בחלק אירופ"ע אלל הים האמלעי המבדיל בין חלק אירופ"ע לחלק
 אפריקא הנקרא (מיטעוואָנדיטע מעער), אשר היא היום למלך ישמעאל וקורין אותה טורקי"א:
 וחבל, היא ארץ ספרד, ובס' תולדות אדם (הנדפס בוויניא באשנת שמ"ז) כתוב ח"ל אלף
 רמ"ו לפטירת רב יוסף נכנסו בני לוט בספרד הנקרא בינארלוס ולקחו כל ארץ ספרד וקראוה
 אינדילוסיה ולכנים היו בינדילוסים מבני תובל בן יפת ונהרגו כלם מלבד איש נמלט מהם
 בינביריאן ועכשיו נקראת ארץ אישפניא עב"ל, ולדעת יוסף בן גוריון תובל הם היושבים בארץ
 חושקאנ"ה ובפי"א המדינה אשר באיטליא ובכרפת על נהר סינ"א ובנריטאניא על נהר לירא"ל
 שמבני תובל נמלו להם ארץ ספרד ובעבור כן היה נקראים אנשי ספרד סינטובאלי"ש, ר"ל
 אנשי תובל ומיליו, והיא בחלק אירופ"ע: ומשך. לדעת קלמ ממנו ילאו אנשי קאפדוניה"ה שקראו
 סיטאריא"ה, והיא מלכות אחת קרוב לארמיניה הגדולה, ונהר פרת עובר בתוכה, והיא
 בחלק אזי"א"ה, ולדעת אחרים היא מדינת מושקוניא"ה מלכות גדול אשר למעלה על שפת הים
 השחור ועד היום בארצם נהר נקרא מושכינו, ועיר הממלכה נקרא מושק"ק, והוא בחלק אירופ"ע:
 וחירם, לדעת קלמ היא ארץ טראסיה"א אשר מן ויניא"ה עד אונגאריא"ה, והיא בחלק
 אירופ"ע, ולדעת קלמ היא בארץ שיטי"א, ומתהם ילאו מלכות רוסיה"א ואינגלאטיר"א
 שהיא בריטאני"א: (ג) אשכנז, היא אלימאני"א (רייטשונד) לדעת רבים, ויש עוד דעות אחרות
 בזה והיא בחלק אירופ"ע: וריפת, לדעת בן גוריון היא בריטאניא (ענגלונד), והיא בחלק
 אירופ"ע, ויש דעות אחרות שהם אנשי עראו"ה, בחלק אזי"א"ה הקטנה וכשנחברנה באו לויניא"ה
 ונתיישבו שם: וחגרמה, לדעת בן גוריון ילאו ממנו עשר משפחות, ואחת מהם היא טורקי"א
 שהיא מלכות ישמעאל הנודעת היום, וחגרמה קרובה לכד פרס, והיא בחלק אזי"א"ה:
 (ד) אלישה, לדעת קלמ היא אי סיטליא"ה הקרובה לארץ איטליא"ה, ולדעת בן גוריון
 היא אלימאניא"ה, ומתהם ישבו בלומבארדיא"ה, אבל לדעתי הוא שם כולל לכל האיים הרבים
 אשר בים הנקרא (ארניפלאג"ו) המחבר את הים השחור עם הים האמלעי, ובפי עדות דורני
 אריות בלב ימים יש שם יותר מן אלף ות"ק איים, ויכוון לפי זה שמו המורגל (עלים פונטו"ה)
 ע"ג אלישה כי הים נקרא ע"ג האיים אשר שם, וע"כ אמר הנביא בהנבאו על לור מאיי אלישה
 הי' מכסך (יחזקאל כ"ז ז'), קראם איי אלישה לשון רבים כי רבים הם בים הזה והם בחלק
 אירופ"ע, ואח"ז מלאתי בס' יוחסין שגם הוא מפרש כן: וחרשיש, ראש מלכות גדול על שפת
 הים קרוב לאנטוביה"א, והיא בין האזי"א הקטנה ובין הסיריא"ה, והיו מקדש קורין אותה
 שיליפ"ה, ומתהם באו ונתיישבו בפלוריוניא"ה וויניא"ה ומילאנ"ו, ויש עוד דעות אחרות בזה,
 ולפי דעתי היא אי אחד בים האמלעי הנקרא בן, ובקונטרס אחרון אשר יעדתי לחברו אחר כך בזה:
 כתיב, י"א שהיא אי ליפרי"א הנקראת מקדש כתיבא, ודעת בן גוריון שהם הרומיים החונים
 בבקעת נפנויא על נהר טיב"ר, וכ"ה דעת אונקלוס ויב"ע בפסוק וליס מיד כתיב (במדבר
 כ"ד ב"ד): ודרנים, הם היושבים באי רודוס, וכד"ה (א' א' ז') נקרא ורודנים, ויש עוד

נפרדו איי הגוים בארצותם איש

איהנען האבען זיך דיא בעזאג-
דערן פעלקערשאפטען אין
פערשיעדענען לענדערן אבע-
טהיילט, יעדע נאך איהרער
שפראך

ללשנו

חרגום אונקלוס

עממא בארעההון גבר לישניה לורעהיהון
בעמשיהון

ב א ו ר

דעות אחרות בזה: (ה) איי הגוים, שם אי הונג נראשונה על המדינה הנוויה באמצע הים
או הנהר, והועתק גם אל המחוזות שאין נהר או ים מקיפם, ויראה לי כי זאת היא הכוונה
בזה שלא נאמר איי הגוים אחר ייחוס בני חס ובני שם כדי לרמוז על האיים אשר בים האמלעי
ובים (עליספוטום) שהם לבני יפת יחשבו כפי ההנחה הראשונה, ואולי איננו שז הפסוק הזה
רק על הפסוק הקודם לו ובני יון אלישה ומרשיש שהם שבני האיים, ולא על הפסוקים הקודמים.
ולאן הרמב"ן וטעם מאלה נפרדו איי הגוים בארצותם, כי בני יפת יושבי איי הים והם נפרדים
כל אחד מבניו באי אחד יושב לבדו וארצותם רחוקות זו מזו והיא ברכת אביהם שאמר יפת אלהים
ליפת שיהיו רבים במרחבי ארץ אבל בני חס כלם קרובים יושבי הארצות ולכן אמר ויהי גבול
הכנעני מזידן וגומר עכ"ל: והנה לפי באורנו הנזכר ואשר נבאר עוד ארצות בני חס ובני שם,
תראה כי כל ארצות (אירופא) היו לבני יפת לנחלה, גם בחוף ארצות בני שם שנחלק (אזיאה)
נצלו ג"כ איזה מדינות, גם האיים שנים האמלעי ובים (עליספוטום) להם יחשבו, וכל
ארצות בני שם נחלק (אזיאה) הם, וכל ארצות בני חס נחלק (אפריקא) הם, חוץ מארץ ננען שהיא
נחלק (אזיאה), וכן יחשו הקדמונים ג' החלקים האלו לג' בני נח: ועל פי הדברים האלה
יראה כי ברכת נח לשם ויפת וקללתו לחם תשובנה על קוטב כוונה אחת, והיא כי ברוח
הקודש אשר שרתה עליו ידע כי העם הנבחר מקבלי התורה המעוהדים לאושר האמיתי והכללה
אחרונה מקבלי שם ילאו, ולכן ראה לברכו מעין ברכתו המעוהדת לו, ואמר ברוך ה' אלהי
שם, והיא ברכה ושנת לאל וגם ברכה לשם על הכללחו האמיתית ששם ה' נקרא עליו (ונכר
ראשונה את שם בעבור מעלתו כמו שחשבו בפסוק תחלה, וזהו הסך פירושו דלעיל) ואח"כ
ברך את יפת, ונאחבתו אותו רנה להכלימו ג"כ בהכללה האמיתית, אך ראה ברוח קדשו
כי איננו ראוי לה, כי זרעו יהיו עובדי אלילים, לכן רנה להכלימו כל מה בהכללה ההיא
האמיתית, ולזה ברכו שירחיב ה' גבולו עד שעי"ז לא יספיק לו חלק (אירופא) רק יהיה לו
איזה מדינות נחלק (אזיאה) שהוא חלקו של שם, ועי"ז ישכין באהלי שם, ואולי ילמוד מדרכיו
וילך באורחותיו, ואם שלא יזכה לחורת משה שהיא מורשה לקהלת יעקב, עי"ז ישליך אלילי
כספי וזהו, גם יקבל לשמור איזה מלוות שנחורה שהשכל מחייבם, עד שיזכו גם הם לקבל
ההכללה האמיתית כמ"ש חז"ל חסדי אומות העולם יש להם חלק לע"הב, וכאשר באמת נעת
רוב שבני (אזיאה ואירופא) מודים באחדות האל ב"ה גם שומרי מלוות שהשכל מחייבם, (ואמרו
בזהר על מלכות יון דאינון קרבין לארחא דמהימנותא, ופי' הרב מו' מנחם מרקנאשי שכוונתו
על השילוסופים הראשונים (כסוקרטס ופלאטון) אשר להם דעות ישרות), וקללת חס גם היא
על-כוונה זאת, שלא יזכה אל ההכללה ההיא, רק שלא הוטרך לקלל ג' בני חס הגדולים שהם
בז ומכרים ופוע, כי בלא"ה לא יזכו לה, (כי בשננס נדד בארצות (אפריקא) מאין יזכו לנחלת
שדי ממרומים ודבר אין להם עם בני שם). והנה כל הד' גליות שגלו ישראל אחר קבלם
את

ה מ ע ר

י (ה) איש ללשונו, הפרשה הזאת נאצרה אחר ההבלגה, וכמו שכתב הראב"ע לקצן על
מן הארץ ההיא ילא אזור, וזה היה אחר הפלגה.

לְלִשְׁנֵנוּ לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיֵיהֶם :
(ו) וּבְנֵי חָם כּוֹשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט
וּכְנַעַן : (ז) וּבְנֵי כּוֹשׁ סְבָא וַחֲוִילָה
וּסְבָתָה וְרַעְמָה וּסְבָתָכָא וּבְנֵי

שפראַכע אין פֿערשיעדענען
געשלעכטערן אונד פֿעלקער-
שאַפֿטען. (ו) דיא זאָהנערעם
הם וינד כוש, מצרים, פוט
אונד כנען. (ז) דיא זאָהנע
רעם כוש: סבא, חוילה,
סבתה, רעמה אונד סבתכא;

רעמה

תרגום אונקלוס

בְּעִזְמֵיהוֹן : (ו) וּבְנֵי חָם כּוֹשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וּכְנַעַן : (ז) וּבְנֵי כּוֹשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וּסְבָתָה

ורעמה

באור

את התורה לא היו רק בחלקי (אזיאה ואירופא) כי גלות בכל ופרס בחלק (אזיאה) ויון ורומי
בחלק (אירופא) ומהם למדו איזה עיקרים מן האמונה, ומשפטים ישרים, אבל בחלק אפריקא
לא גלו מעולם, כאשר עוד היום רוב בני ארצות (אפריקא) עובדי אלילים הם, (עטיופיע
הגבוהה והשפלה וארצות ליביאה), אך ראה נח כי כנען יתישב בארץ (אזיאה) (ולפי דעת חז"ל
הארץ ההיא מחלקו של שם היא בדכתיב ומלכי נדק מלך שלם (בראשית י"ד י"ח), אך אח"כ
בבוא בני כנען מזרעו של שם, כמ"ש רש"י בפ' לך על פסוק והכנעני אז בארץ (שם י"ב ו')
ע"ש), ומשנאתו אותו כדי שלא יזכה אל ההללמה האמיתית ההיא, קללו בעבדות הנפלא
באשר אמר ענד עבדים שיהא גופו קנוי לאדוניו, ובנ"א (ויבאויגוענער, סקוהפע), ועי"ז לא
יוכל לעבוד מלות אלהיו בעבור העבדות החזקה המוטלת עליו וס ולילה, וענד כנעני
אף כשהוא אבל ישראל הוא פטור מן רוב המלות, כל זה נראה לי בניאור אלו הפסוקים, (נס
כל זה לפי דעת המפרשים כי כוש היא (עטיופיע) אבל להלן תראה דעת אחרת בזה):
(ו) כוש, לדעת ה' יוסף קמחי שפי' גיחון הוא גילום ועליו נאמר הוא הסובב את כל ארץ
כוש (בראשית ב' י"ג), א"כ יהי' כוש בחלק (אפריקא) מדינת (עטיופיע), אמנם לדעת יוסף בן
גוריון ילאו ממנו הכושים האחרים ושונני האיזופיית"ה שהיא בסוף מאוריטא"ניאה ארץ גדולה
כנגד המזרח, והיא מלכות (אלמנ"ש), והוא בחלק אסיא"ה סמוך למדינת הודו, (והנה במס'
מגילה דף י"א ע"א, וחלקי רב ושמואל חד אמר מהודו ועד כוש הודו בסוף העולם וכוש
בסוף העולם וחד אמר הודו וכוש בהדי הדדי הו קיימי, וננונו בו רבים לומר איך יחלקו
במלכות, ולפי דעתי פלוגתתם היא לפי שנסתפקו לשי' כיש, כי הודו לדעת הכל היא מדינת
(אינדיאה) המתחלת קרוב למזרח העולם וכאשר נקראת בנ"א (הסטאנדיען), וכוש לדעת
הא' היא (עטיופיה) אשר באפריקא המנעת עד סוף מערב העולם, ולדעת הב' היא מלכות
(אלמנ"ש) הסמוכה להודו, ובקוטרם אחרון אכתוב עוד בזה: ומצרים, נודעת בחלפת חלק
אפריקא סמוך לארץ כנען ונקראת (הגיפטען): ופוט, לדעת בן גוריון ילאו ממנו עם ליביאה
שאפריקא ושראשון' הי' נקרא שמו פוט, ואח"כ לקח השם מאחד מבני בניו, ליבי"ו, ולכן
נקראת ארצו ליבייא, ובהר גדול מקיף אותה ונקרא פיטי: וכנען, בן רביעי לחם, נתישב בארץ
כנען אשר אח"כ לקחה אבותינו מהם, ונודעת בגבוליה ומלריה בפ' אלה מסעי: (ז) ובני
כוש סבאו וחו לה. אלה היו ראשי אומים ובני רעמה היו שני לאומים אבל נמרוד לא הי' לאום על כן
כתב אח"כ וכוש ילד את נמרוד ולא אמר ובני כוש נמרד סבא וחווילה, אבל פיט ה' לגוי אחד ולא
היו ממנו אומות שונות במלרים וכנען ע"כ לא החזירו הכתיב וכו', גם במגוג ומדי ותבל ומשך
וחירם בני יפת לא הזכיר משפחות בתולדותם, וכן בבני שם עילם ואשור וארפכשד וליד ראשי אומות
ולא הזכיר להם תולדות כי כל אחד היה לגוי אחד בארץ ולא הוליד אומות שונות. (הרמב"ן):
סבא, לדעת קלית ממנו באים הסבאים שהם אנשי ארצני"אה והיא באסי"אה הגדולה, ולדעת
אחרים אינו כן: וחווילה, ממנו ילאו העמים הנקראים גיט"ו ליש השוכנים באפריקא:
וסבתה, ממנו ילאו האשכנזי"נים שקורין היונים אשכנזי"ני: ורעמה וסבתכא, אמרו שגאים
מהם עמים מהעצמות"יע השוכנים ללד המזרח, והיינו בחלק אפריקא"ת אשר ללד המזרח

סמוך

הרגום אשכנזי צ

דיא זאָהנעדעס רעמא : שכא
אינד דרן. (ח) כוש צייגטע
נמרוד, דיעוער פֿינג אַן איין
געוואַלטִיגער הערר אויף דער
ערדע צו וועררען; (ט) ער
וואַרד געמליך דורך דיא יאָג
איין געוואַלטִיגער הערר פֿאַר
דעם עוויגען; דאָהער מאַן צו
זאָגען פֿאַלענט: וויא נמרוד

רעמא שבא ודרן: (ח) וכוש ילד
את נמרוד הוא החל להיות גבר
בארץ: (ט) הוא היה גבר ציד
לפני יהוה על כן יאמר בנמרוד

גבור

תרגום אונקלוס

רעמא וסבאָכא גבני רעמא שבא ודרן:
(ח) וכוש אוליד ית נמרוד הוא שרי למהוי
גבר תקיף בארעא: (ט) הוא היה גבר
תקיף קדם יי על כן יתאמר בנמרוד גבר

תקיף

ר ש י

(ח) לסיבות גבור. להמריד כל העולם על
הקב"ה בעלת דור הפלגה: (ט) גבור ליד.
לד דעתן של בריות בפיו ומטען למרוד
במקום: לפני ה'. מתכוין להקניטו על
פניו: על כן יאמר. על כל אדם מרשיע
בעוה פנים יודע רבונו ומתכוין למרוד
בו

ב א ו ר

סמוך לים האדום: שבא, איננו מלכות אל ימ"ן רק אותו שזכר בני קטורה הוא שנת ממלכות
ימ"ן, כ"כ בס' יוחסין, ועס שאין להרחיק דבריו אלה, מ"מ יותר נראה ששכא הנזכר בני
יקטן ממנו יראה מלכות ימ"ן כאשר חזר וכתב הוא בעלמו סס (באותו הדף), ובקוב' אחרון
אחר כך בזה אי"ה: (ח) הוא החל להיות גבור בארץ, להמריד כל העולם על הקב"ה בעלת
דור הפלגה (רש"י), ואס כן הוא החל אשר המבול כי זימי דור אנוש הוחל, ואסער שגאמר
כי החל בדור הפלג' מרד וזימי אנוש לא היו במורדי אור אבל עבדו גם לאלהים אחרים.
(הרמב"ן): (ט) הוא היה גבור ציד לפני ה', רש"י פירש לגנאי שהי' לד דעתן של בריות בפיו
ומטען למרוד במקום ולפני ה' פירש"י מתכוין להקניטו על פניו, והראב"ע פי' שהוא החל
להראות גבורת בני האדם על הקיות לגוד אוחס ופי' לפני ה' לשבח שהי' בונה מזבחות ומעלה
אוחן קיות עולה לה', ואח"כ על הפסוק מן הארץ ההיא ילא אשור, פירש"י כיון שראה אשור
את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לבנות הגדל ילא מתוכס, והראב"ע כתב שאשור הוא
בן יפת, ולא ידעתי היכן מלא לו בן ליפת ששמו אשור, והנכון כפי' הרמב"ן וז"ל כי הוא החל
להיות מושל בגבורתו על האנשים והוא המולך תחלה כי עד ימיו לא היו מלכות ולא מלך
מלך וגבר תחלה על אנשי ככל עד שמלך עליהם ואח"כ ילא אל אשור ועשה כרלונו והגדיל וכהה
סס

ה מ ע ר

(ט) גבר ציד, הוכון כפי הפשוט בדעת הראב"ע שלד קיות העורפות, ובזה הטיב לחברת בני
אדם ושמוהו לראש ולקנין עליהם, גם היתה אימתו ופחדו עליהם כי היה גבור חיל, ולזה
סרו למשמעתו ועבדו אותו. ומה שאמר לפני ה' הענין כמו שכתב הרד"א כלומר תחת כל
פני השמים היה הוא גבור בנבורים. והנה גם מן הספור הזה נשאר עוד רושם בהנלי האלילים
(איטהוֹלִיגִיע) כי שם נאמר שראש הנפילים (הערשען), (עיין מה שכתבתי על הכתוב הנכלים
היו בארץ) היה (הערקוועס) והוא בן אליל הגדול (יופיטער) והוא נלחם עם קיות גדולות
וניראות ועלה למרום והיה כאחד האלהים (וכבר נודע מאמר חז"ל שנמרוד עשה עכמו אלוה),
ולכך הודענו תורתנו הקדושה כי זה הגבור היה כאחד האדם ונולד מן כוש ומיך קרוץ מחומר
גם הוא ילא, ואולי עבדו זאת נתיחד לו מאמר בפני עכמו וכוש הוליד את נמרוד, ולא נכלל
באשר בני כוש לומר כוש הוא ולא את הוליד את נמרוד.

גבור ציד לפני יהוה: (י) ותהי ראשית ממלכתו בכל ארץ

דירך דיא יאגד איין געוואלטיגער הערר פאר דעם עויניגן. (י) דער אנשאנג זיינעם רייכט ו אר ככל אונד ארץ, אכד אונד

ואכד

ר ש י

תרגום אונקלוס

תקיף קדם יי: (י) ותהי ריש מלכותיה בכל

נו יאמר זה כנמרוד גבור ליד: מן

באור

סע ערים בלורות בתקפו ובגבורתו וזהו שאמר ותהי ראשית ממלכתו בכל ארץ ואכד וכלנה מן הארץ ההיא, במלכו עליה ילא אזור כי אזור מניי סם הי' וזהו כלשון וילא חזר אדר ועבר עכמוה (במדבר ל"ד ד'), וילא עייג מלך הנשן לקראתנו אדרעי (דברים ג' א'), ורכים בן, וזב לארבו ברכוש גדול ולכך תקרא ארץ אזור ארץ נמרוד כמו שאמר ויעו את ארץ אזור בתרוב ואת ארץ נמרוד בפתיחה (מיכה ה' ה'), ירמחו אל גיבור ואל רחובות עיר ואל כלל, וספר עוד בגבורתו כי הוא הי' גבור ליד להתגבר גם על החיות ולגוד ארץ, ואמר לפני ה' להפליג כי אין תחת כל השמים בגבורה כמוהו וכן ותשחת הארץ לפני האלהים (בראשית ו' י"א), כי כל אשר לפניו בארץ נשחתו בענין ונכרתה הנפש ההיא מפניו (ויקרא כ"ב ג'), כי בכל מקום הוא לפניו עכ"ל. ומה נעמו אמרוו צנאן לפי פשעות המקרא, כי לפי פירש"י שזב על אזור בנו של סם וילא משם אלא רכה להיות בעלת דור הפלגה מה עניינו כאן וראוי להכתב להלן בפרשת ספור בנין המגדל, אבל מרובת הספור שבנאן הוא להגדיל חוקף גבורתו ונודל ממלכתו של נמרוד, ויתכן שהיו הדורות ההם בתחלת היסוד מפליגי' מאוד בשנת האיש הליד ומרוממים את מעשיו, עד שיקראו לו גבור ליד לפני ה', כי הי' בו אז חועלת עלום ללורך קיום המין ותקון קבולו, לפי שחיות השדה רבו על בני האדם, מהן דורסות והורגות ומהן ברגלים תרמסנה את כל עבודה בשדה, ומשחיתות את יבול הארץ, ועדיין לא ידעו בני אדם לכבוש את הבהמות הבהמות כגון הסוס והכלב, ולרדות בהם ככל הליך להלחם על ידם עם הבריות המשחיתות הללו, והלעטרו לתפולות רבות עלה וגבורה למלחמה עם עוי הנפש, וכל איש ידע ללוד ליד להביא הרי זה משונח ביניהם, ואפשר שימליכו אותו עליהם ויבנו ערים ויטעו שדות וברמים על פיו ועלתו, וזה הי' ענין נמרוד וזהו הללית למלוכה ולעשות לו סם בארץ עד שאף בימי משה עדיין הי' הדבר בפרסום גדול, והיו בני אדם רגילים לומר כנמרוד גבור ליד לפני ה': ואין תימה על אמרו ילא אזור ולא ילא לאזור או אשורה, כי מלאנו רבים כמהו שנפל בהם הלמ"ד גם הה"א כמו וילא חזר אדר דלעיל וכמו שמלאנו ואת עיני דקיהו עור ויאסרוהו בנחשמים ויביאיהו בכל (מלכים ב' כ"ה ז'), בלא ה"א, ונשנה פסוק זה בירמי' (נ"א), ושם כתיב ויאסרוהו בנחשמים ויביאיהו בכל (מלכים ב' כ"ה ז'), בלא ה"א, ומקום למ"ד בתחלתה ודקדקתי בתרגום אונקלוס ומלאתי שבוון ג"כ לפי' זה כי תרגם מן ארעא ההיא נפק אתוראה, שכלי ספק אין כוונתו על אזור בן סם שאין דרכו לשנות סם עלם אדם כנודע וכאשר מתרגם לקצן פסוק עילם ואזור כל הפסוק בלורתו, אכן בשם אזור המדינה דרכו להתליף השי"ן בתי"ו כי נקראת בן בארמי כמו שתרגם באכה אשורה (בראשית כ"ה י"א), מטי לאחור, גם הה"א שהוסיף על מלת אתוראה יורה שרלונו לאזור כי הרבה שמושי לאון הקודש ישמשו גם בארמי, גם יונתן בן עוזיאל תרגם מן ארע' ההיא נפק נמרוד ומלך באחור, וגם מלשון ראשית ממלכתו יראה כפי' הרמב"ן ור"ל שהחל להיות גבור ולמשול על ארץ אנשים עד שעלה מעלה מעלה והללית למלוכה אך בתחלה לא מלך רק בבבל וג' עיירות הסמוכות לה, אולם בהזקו עוד ילא למלך גם באזור, ודקדקתי אחר זה גם בגמרא דיומא (דף י"ע א'), וראיתי שגם סם פירשה על סם מדינה ולא על סם אדם, כי סם אחר שמפרשים מדינות בני יפת וקלת מדינות בני סם וארבע מדינות בכל וארך ואכד וכלנה מפרש מן הארץ ההיא ילא אזור זו סילק ע"ש. גבור ציד, מלת ליד הוא סם דבר ומלת גבור סאך אל ליד גבור של ליד ר"ל גבור על ידי ליד, ואינו סם חואר לנמרוד ש"כ הי' ראוי להנקד ציד בפלס ג"כ, כ"כ ר' אלי' באור בנימוקיו לספר השרשים בשא לוד, וכן מתורגם כל"א: על בן יאמר, משל הי' גם בימי משה: (י) ראשית ממלכתו

תרגום אשכנזי צא

כלנה אים לאנדע שנער .
(יא) אוים דיעועם לאנדע נינג
ער גען אשור, אונד בויעטע
נינה, רחבת עיר אונד כלח,
(יב) אונד רסן צווישען נינה
אונד כלח. דיעועם נינה איזט
דיא בעקאנטע גראסע
שמארט. (יג) מצרים ציינטע
דיא לודים, דיא ענמים, דיא
להבים

ואפד וכלנה בארץ שנער: (יא) מן
הארץ ההוא יצא אשור ויבן את
נינה ואת רחבת עיר ואת כלח:
(יב) ואת רסן בין נינה ובין כלח
הוא העיר הגדלה: (יג) ומצרים
ילד את לודים ואת ענמים ואת
להבים

ר ש י

תרגום אונקלוס

(יא) מן הארץ. כיון שראה אשור את בניו
שומעין לגמורד ומורדין במקום לננות
הסגדל ילא מחונס. (יב) העיר הגדולה.
היא נינה שנאמר ונינה היתה עיר גדולה
(יג) ומצרים אוילד ית לודאי וית
ענמאי

בבל וארץ ואפד וכלנה בארעא דבבל:
(יא) מן ארעא ההיא נפק אתוראָה וּבָנָא
ית נינה וית רחבת קרתא וית כלח:
(יב) וית רסן בין נינה ובין כלח היא קרתא רבא:

ב א ו ר

עס והנסרד ממלקח ולא ממלקה בראיית דגשות התי"ו ור"ל תחלת ממלכתו: (יא) מן הארץ
ההוא יצא אשור, כנר פירשנוהו בספוק הוא ה' גבור ליד וגו': (יב) הוא העיר הגדלה,
יראה לפי פשוטו שש על נינה, ובגמרא דיומא (דף י' ע"א) היא העיר הגדולה איני יודע אם
נינה העיר הגדולה אם רסן העיר הגדולה כשהוא אומר ונינה היתה עיר גדולה לאלהים
מהלך שלש ימים (יונה ג' ג') הוי אומר נינה היא העיר הגדולה, ועיין שם בתוס' שכתבו
שעל כל ליבא לספוקי שא"כ היה לו לומר ובין כלח העיר הגדולה, ודלא כהראב"ע שכתב
שאינו רחוק להיותו שב על כלח: (יג) אח לודים וגו', הראב"ע פי' כי אלה הם שמות
מדינות ובכל מדינה משפחה אחת ועל כן הם כולם לשון רבים והראי' הגמורה אשר ילאו משם
כי שם רמו למקום, ואחרים פירשו אשר ילאו משם פלשמים, מכסלומים או משניהם מפתרושים
ומכסלומים שהתחבנו יחד כי מלאנו מלת שם נוספת על האדם כמו משם רעה אכן ישראל
(בראשית מ"ט כ"ד) וטעם ילאו על דעתם שהולידו כלשון מחליך ילאו (שם ל"ה י"א),
וכן מפורש בל"א, וכתב הרמב"ן וזה לשונו יזכיר למצרים תולדותיו, ולא הזכיר מושבם כמו
שהזכיר באחרים כי בני יפת הזכיר איים ובני כוש ארץ שנער ואשור (לדעתו נתישבו בני
כוש בחלק (אז"א), אבל לדעת המפרשים שהזכרתי לעיל שלא נתישבו רק בחלק אפריקא,
יאמרו כי רק נמרד לבדו ברוב גבורתו מלך בבבל בארץ לא לו, ומשם ילא גם לאשור ובה שם
איזה ערים ומלך עליהם), ובני כנען הזכיר תחומי ארלם וכן בני שם, והי"ז כי מצרים
ארץ מושבו ידוע כי היא נקראת על שמו והיו כל בניו יושבים סביבות מצרים, (וכן הוא בס'
הישר כי כלם היו חונים על יאור שיחור הוא נחל מצרים ויבנו להם ערים ויקראו לעריהם
בשמותם), ושם ארלם ג"כ בשם כי בן מלאנו לפתרושים ארץ פתרום והיא מכלל ארץ
מצרים כמו שכתוב ונתתי יראה בארץ מצרים והשמתי את פתרום (יחזקאל ל' י"ג י"ד)
ושנתי את שנות מצרים והשנתי אתם ארץ פתרום על ארץ מצרתם (שם כ"ט י"ד), וכן
לוד וכל הערב סביבות מצרים ושם ארלם שיה וכן פלשמים ארלם פלשת וכן כתוב ישבו
פלשת (שמות ט"ו י"ד) ענ"ל: לודים, לדעת קלח ממנו ילאו עם לודי"א שהיא ארץ אחת
באסי"ה הקטנה, ואחרים אמרו שהם נתישבו בארץ המוריא"ה, אולם לדעת הרמב"ן לוד וכל
האומות שילאו ממצרים סביבות מצרים הם: ענמים, וכן להבים ופתמים, לא נודע שם
מקום

להבים ואת גפתחים: (יד) ואת פתרים ואת כסלחים אשר יצאו משם פלשתים ואת כפתרים: (טו) וכנען ילד

להבים אונד ריא נפתוחים, (יד) אונד ריא פחרוסים, וויא אויך ריא כסלוחים, פאן וועל צען ריא פלשתים הערשטאם מען, אונד ריא כפתורים. (טו) כנען צייגטע צידון, זיינען ערשט.

תרגום אונקלוס

רש"י

ענמאי ויח להבאי ויח גפתוחאי: (יד) ויח פחרוסאי ויח כסלוחאי די גפקו מתמן פלשתאי ויח קפוטקאי: (טו) וכנען אזליד

ללהים (יונה ג'): (יג) להנים. שניהם דומים ללהב: (יד) פחרוסים וכסלוחים אשר ילאו משם פלשתים. משניהם ילאו שהיו פחרוסים וכסלוחים מחליפין משנב נשותיהם אלו לאלו וילאו מהם פלשתים:

ב א ו ר

מקומם נפרט כהיום: (יד) ואח כסלחים אשר יצאי משם פלשתים, כנר פירשתי שימ' שהתחננו יחד פתרים וכסלחים וילאו מהם פלשתים, וכ"ה דעת רש"י ע"פ המדרש שמציהם ילאו, והרמב"ן כתב וז"ל ועל דעתי בדרך הפשט היו כסלחים יושבי עיר שזמה בן והיחה מכלל ארץ כפתור אשר שם כפתורים אחיה' וילאו משם הכפתורים אשר הם מזרע כסלוחים וה' לבו לתור להם מנוחה והניחו הארץ לאחיהם ובבשו להם ארץ שזמה פלשת ונקראו אח"כ פלשתים על שם הארץ והוא מה שכתוב כפתורים היולאים מכפר השמידם וישנו תחםם (דברים ב' כ"ג) והם מבני כסלוחים יושבי ארץ כפתור עב"ל, והנה טעם הגרשיים שנמלת פתרים שהוא מפסיק פחות מן הרביע שנמלת כסלח' יורה שפי' רש"י הוא הכנון ונתוח הכסוק לפירושו הוא בן,

ואת פתרים | ואת כסלחים | אשר ילאו | משם | פלשתים | ואת כפתרים: אכל לפי דעת המפרשים שמכסלחים לבד ילאו הפלשתים ראוי להיות פתרים בטעם מפסיק יותר מן הטעם שנמלת משם ופחות מן הטעם שנמלת פלשתים, וראוי להיות הטעם על פי הנתוח הזה, ואת פתרים | ואת כסלחים | אשר ילאו | משם | פלשתים | ואת כפתרים: כפתרים, ודוק: פלשתים, נודעת היום מעזה עד מזרים למזרח הים האמלעי: כפתרים,

אונקלוס ויב"ע תרגומו קפוטקאי, והיא נקראת בערבי (דאמיא"ט) וכן נקראת עוד היום: (טו) וכנען ילד אח צידן בכרו וגו', אלה עשרה עממים בני כנען שנתנו לאברהם אבינו כי בל זרע כנען נמכר לעבד עולם והם שנתנו לו אכל נחלקל השם כרונס נימי אברהם כי בכאן נכתבו בשם שקראם אביהם ביום הולדם ואחרי שנפרדו בארצותם לנוייהם נקראו בשמות אחרים אולי העלו להם שם על שם הארץ כמו שפירשנו וכן שעיר החורי שם העיר שעיר וכן רבים, (ועיין מ"ג בפסוק ויעבר אנרם בארץ) לקמן י"ב ו' כי דרכם הי' לקרוא ערים או ארצות ע"ש הנונה אותם ולא להסך, וכן סופר בס' הישר וז"ל וילך שעיר בן חור בן חוי בן כנען וימלא בקעה נגד הר פארן ויבן שם עיר וישב שם הוא ושנעה בניו וביתו. ויקרא לעיר אשר נבה שעיר על שמו היא ארץ שעיר עד היום הזה עב"ל, או שהולידו הערקי והסיני משפחות ונכרתו מהם ובניהם היו קיני וקניזי על דרך משל והיו לראשי בתי אבות מקרא האומה בשמה נהוג בשנטי ישראל והנה קראם בשם שהי' להם בימי אברהם במחנתו וראי' לדבר כי החוי הנוכר בכאן אינו נזכר במחנתו של אברהם והוא הי' מהם שנאמר ונשל גוים רבים מפניך הקתי והגרשגי והאמרי והכנעני והפריזי והחוי והיבוסני שנעה גוים (דברים ז' א'), וכן בכל מקום. וימנה הכנעני עם בניו ולא ימנה בהן רק עשרה כי אחד מבניו לא גבר באחיו ונקרא עם אחיו בשם אביו ויתכן שהי' לידון בכורו הנקרא כנעני עם אחד מאחיו שלא הי' לגוי, ואל יקשה עליך ארץ פלשתים שהיתה לאברהם כדנתיב גור בארץ הזאת וגו' כי לך ולזרעך אחץ את כל הארצות האל (בראשית כ"ו ג'), והם מבני מלכים, כי הכתוב אמר לכנעני תחשב חמשת סרני פלשתים (יהושע י"ג ג'). כי כבשו מקלת הארץ וישבו בה ובכאן תראה כי גבול הכנעני מלידן באכה גרה עד עזה ואלה ערי פלשתים כי אנימלך מלך גרר ועזה לעזתי היא

יִלְד אֶת-צִידוֹן בְּכָרוֹ וְאֶת-חֶת:
 (טז) וְאֶת-הַיְבוּסִי וְאֶת-הָאֲמֹרִי וְאֶת-
 הַגְּרָגְשִׁי: (יז) וְאֶת-הַחֹזִי וְאֶת-
 הָעֶרְקִי וְאֶת-הַסִּינִי: (יח) וְאֶת-
 הָאֲרוּרִי וְאֶת-הַצְּמָרִי וְאֶת-
 הַחֲמָתִי וְאֶת־נַפְצוֹ מִשְׁפָּחוֹת

ערשטנעבארענען, אונד חת.
 (טז) אויך דען יבוסי, דען אמורי
 אונד דען גרגשי, (יז) דען חוי,
 דען ערקי אונד דען סיני;
 (יח) פערנער דען ארורי, דען
 צמרי אונד חמתי. נאכהער
 האבען זיך דיא געשלעכטער
 דעס כנעני אויסגעברייטעט.
 דיא

הכנעני

תרגום אונקלוס

ר ש י

יִת צִידוֹן בּוֹכְרִיָּה וְיִת חֶת: (טז) וְיִת יְבוּסָאִי
 וְיִת אֲמֹרָאִי וְיִת גְּרָגְשָׁאִי: (יז) וְיִת חֹזָאִי
 וְיִת עֶרְקָאִי וְיִת אֲנְחוּסָאִי: (יח) וְיִת אֲרוּרָאִי וְיִת צְמָרָאִי וְיִת חֲמָתָאִי וּבְחֵת כֶּן אֵיתְבְּדָרוּ
 ורעית

ב א ו ר

וכן לעזה אחד וזידון לפלשתים דכתיב כל לידנים אנכי אורישם מפני בני ישראל רק הפילה
 לישראל בנחלה (שם ו'), וכתוב וגם מה אחס לי זר וזידון וכל גלילות פלשת (יואל ד' ד'),
 ואולי אף ארץ פלשתים לא היתה לישראל לנד אלו חמשת סרניהם, ודע כי ארץ כנען לגבולותי'
 מאז היתה לגוי היא ראוי לישראל והיא חבל נחלם כמו ש' בהנחל עליון גויס בהפרידו בני
 חדם יב גבלת עמים למספר בני ישראל (דברים ל"ב ח'), אבל נתנה הקב"ה בעת הפלגה
 לבנען מפני היותו עבד לשמור אותה לישראל באדם שמפקיד נכסי בן האדון לעבדו עד שיגדל
 ויזכה בנכסים וגם בעבד, (הרמב"ן), ועוד האריך מאוד בדברי טעם בפ' דברים ע"ג ולהלן
 אכתוב דעתי בזה: צידון, עד היום נקרא כן, ונעבדו נקרא לידא, ושם כהיום נמל לספינות:
 חת, וכן אמרי סמוך לירושלים, כ"כ בס' יוסקין, ונראה לי שהיו סמוכים לנגב א"י כי המרגלים
 היו מיראים את ישראל (שהיו אז בנגב א"י) בהם, באמרם עמלק יושב בארץ הנגב והקמתי והיבוסי
 והאמרי יושב בהר (במדבר י"ג כ"ט): (טז) היבוסי, בירושלים עלמו: הגרגשי, הניח ארצו
 לישראל והלך אל ארץ אשר עד היום נקרא גורגיסטאן (מס' יוסקין), ואולי היא ארץ (יורגיאן),
 וגם חז"ל זכרו זה שהגרגשי פנה מעלמו: (יז) החוי, היו יושבי ההר אשר לפני הלבנון: הערקי,
 נקרא עד היום קרוב יום אחד לטריפול נקרא ערקא: הסיני, הם טריפול (היא עיר סין
 הנקראת בערבי טראבל"וס א"ל שא"ס ובלע"ז טריפולי די פליסטינה): (יח) הארורי, עד
 היום הוא אי אחד קרוב לאנטארטוש בגבולי טריפול נקרא ארוד: הצמרי, הם חמ"ן:
 החמתי, היא חמא (כ"ז מספר יוסקין), והנה זכר כל אלו עם יו"ד היחס כי המשפחות
 היולדות מהן נקראו כן לפיכך באה עליהן ה"א הידיעה כי לא תבא ה"א הידיעה על שם
 אדם פרטי: ותמהתי הלא הכתוב מעיד כי גבול הכנעני הוא מזידון נמשך לדרום
 העולם עד עזה, ואיך תגבל בה עיר טריפול ושאר הערים אשר הם לעבר השני של
 לידון לכפון העולם, ואשוב אתפלא כי בפ' אלה מסעי יגבול הכתוב גבול לפונית מערבית
 אלל הר ההר ומשם לפאת כפון לבא חמת (שהוא החמתי הנזכר כאן ובזכריה (ט' ב'))
 אומר וגם חמת תגבל בה, לפי שמלפנים היתה חמת חוק למיזר כי לא נכבשה לפינונו כי לא
 נחלנו רק ז' אומות מבני כנען, אך לעמיד גם חמת חסיה בתוך הגבול ומיזר הגבול יהיה
 בלל כפון של העיר, שהוא רחוק הרבה להלאה מזידון, גם גבול דרום מגיע עד נחל מצרים
 שהוא ללל דרום העולם רחוק הרבה מעיר עזה שהיא לפלשתים, וגם הכתוב מעיד כי לא
 נחם אלהים דרך ארץ פלשתים, נמלאת ארץ פלשתים סמוכה לארץ כנען יותר ממצרים שהנחל
 סמוך

הַכְנַעְנִי: (יט) וַיְהִי גְבוּל הַכְנַעְנִי
מִצִּידוֹן בְּאַכָּה גְרָרָה עַד־עֶזְרָה
בְּאַכָּה סְדֵמָה וְעַמּוּרָה וְאַדְמָה
וְצַבּוֹם עַד־לָשַׁע: (כ) אֱלֹהֵי בְנֵי־הָם
לְמִשְׁפַּחָתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם

(יט) דיא גרענצען דעם פֿאַל-
קעס כנען וואַרען פֿאַן צידון
נאָך גרר צו ביז עזה אונדנאָך
סדום, עמורה, אדמה אונד
צבובים צו ביזלשע. (כ) דיעזעס
זינד דיא נאַקאָממען דעם הָם
נאָך איהרען פֿערשיערענען
געשלעכטערן אונד שפראַכען
אין איהרען פֿערשיערענען

בגוייהם

וצבובים קרי

תרגום אונקלוס

ר ש"י

זְרַעִיחַ כְּנַעְנָאִי: (יט) וַהֲוָה תְּחוּם כְּנַעְנָאִי
מִצִּידוֹן מְמַי לְגָרָר עַד עֶזְרָה מְמַי לְסְדוּם
וְעַמּוּרָה וְאַדְמָה וְצַבּוּם עַד לָשַׁע: (כ) אֱלִין
בְּנֵי הָם לְזִרְעֵיהֶון לְלִישְׁנָהון בְּאַרְעֵתְהֶון

הרנה: (יט) סוף ארצו כל גבול
ל' סוף וקלה: בואכה. סס דבר. ול'ג
כאדם הזומר לחבירו גבול זה מגיע עד
אשר מבח לגבול פלוני: (כ) ללשונותם
בארצותם. אע"פ שחלקו ללשונות וארצו'
כלם

ב א ו ר

סמוך לה, (י"ס שהנחל הזה איננו נהר נילוס שחוק ארץ מצרים, עכ"ל הוא סמוך למצרים
יותר מעזה ולכן נקרא נחל מצרים), גם בלי ספק שהכתוב נס' אלה מסעי לא יסמן רק גבול
ארץ הנחונה לנו וכלאון התחלת הפרשה ההיא זאת הארץ אשר חפל לכם בנחלה ארץ כנען
לגבלתיה (דברים ל"ד ב'), לכן אחר ההסתכלות היטוב במלות ואחר נפלו משפחות הכנעני,
שלא נכתב כן כנני סס ויסת ואף לא כנני כוש ומצרים מזרע חס, יראה לי שנתחלה לא היה
גבולם רק מלודון עד עזה זה היה להם גבול מערבי ומעזה עד ארבעת ערי הכנר הי' להם
גבול דרומי (והזכיר גבול ג' מקלוועותיהם ולא הולכך להזכיר מקלווע לפנות מזרחית כי הירדן
יגבלהו, אבל במערב הולכך להזכיר אף שהים האמלעי יגבלהו, מפני שרוחב הים ימשך עוד
מעזה ולדרום העולם ומלודון ולכפון העולם, לכן הודיע שמשם ולהלן לא הי' גבולם),
רק שאח"ל הלכו וכבשו עוד לדרום עד נחל מצרים ולכפון עד חמת שהוא סמוך לארס ולמערב
עד הים אשר מתחלה לא הי' גבולם רק עד עזה שהיא רחוקה איזה פרסאות מן הים ומשם
עד הים הי' לפלשתיים זרע מצרים, אבל אחר זה כבשו להם עוד מדינות הסמוכות ונתפשטו
כבבוש הזה יאחת לאחת עד שבעת ביאת ישראל לארץ כנען הי' מתפשט גבולם למערב עד הים
ולדרום עד נחל מצרים ולכפון עד חמת, ולכן הולכך הכתוב לסמן גבולי ארץ כנען נס' אלה
מסעי ולא נסמך על הגבולים שנתפרשו כאן כי נשכחו אז להתרמב יותר, וכאן לא הולכך
לסמן גבול מזרחי שסמך על המפורש שם שהירדן יגבול כל המזרחי עדיס המלח (שנופל לתוכו)
ההולך בגבול סדום שנמקלוע מזרחי דרומי המפורש כאן, והנה בהנחל עליון ארץ כנען לכנני
ישראל לנחלה הנחלים נעין יפה אף מה שכבשו בני כנען אחר זה בחרבם והוסג שמה להקרא
גם היא ארץ כנען ע"ד שאמרו חז"ל עמון ומואב טהרו בסיוון, ושיעור הכתוב שנכאן הוא כן
ואחר נפלו משפחות הכנעני ויהי גבול הכנעני מלודון וגו' ר"ל וכבר מקדם הי' גבול הכנעני
מלודון (ומלאנו מלת ויהי על הדרך הזה הרבה במקרא), רק אחר זה נפלו ונתפשטו משפחות
הכנעני להרכיב גבול מדינתם, ומנוון ג"כ מלת ואחר, ומשה נעת כחבו זאת כבר ראה
שנתפשטו הרבה להלאה מגבולם, וכתב גם גבולם הראשון, להודיע חסד החל עם בניו שעם
שלא הנטיחם רק ארץ כנען שהיתה קטנה מאוד, סבב להרקיבה טרם ייראה ע"י מלחמת
בני כנען עם העמים הסמוכים להם, כי כל ספורי התורה עיקר כוונתם על ההודעה הזאת
חסד החל עם בניו, והנה בדברינו אלה יומרו כמה ספיקות שהעיר הרמב"ן נס' דברים
והארץ שם מאד ע"ש, ויש לי עוד דברים בזה ויתבארו בקו"א: (יט) באכה, אין הכ"ף
נוספת אך היא לנוכח היודע המקום (רד"ק פשרשים שרש בוא), וכן תרגם יב"ע, מעלך,
והה"א

הרגום אשכנוי צג

לענדערן אונד פֿעלקערשאַפֿע
טען. (כא) אויך דעם שם
וואורדען קינדער געצייגט.
דיעזער שם איז דער פֿאַטער
אַללער קינדער דעם עבר,
איין ברודער דעם עלטעסטען
יפת. (כג) דיא זאָהנע דעם
שם זינד: עולם, אשור,
ארפכשד, לוד אונד ארם;

בְּגוֹיָהֶם: (כא) וְלִשְׁם
יָלֵד גַּם־הוּא אָבִי כָּל־בְּנֵי־עֵבֶר
אָחִי יִפְתַּח־הַגְּדוֹל: (כג) בְּנֵי שְׁמֵעִיָּם
וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלֹוד וְאַרְם:

ובני

תרגום אונקלס

רש"י
כלם בני חם הם: (כא) אחי כל בני
עבר הנהר. היה שם: אחי יפת הגדול.
אחי יודע שם יפת הגדול אס שם כשאז
אומר שם בן מאת שנה וגו' יתים אזר
המבול הוי אומר יפת הגדול שהרי בן
ת"ק שנה היה נח כשהתחיל להוליד והמבול היה בשנת שש מאות שנה ומנח שהגדול בבניו היה בן ק'
שנה ושם לא הגיע לק' עד שנתים אחר המבול: אחי יפת. ולא אחי חם שאלו שניהם נבדו את אחיהם

בְּעַמְמֵיהוֹן: (כא) וְלִשְׁם אִיחִילִיד אָף הוּא
אָבוהוֹן דְּכָל בְּנֵי עֵבֶר אָחוּהִי הַיִּפְתַּח רַבָּא:
(כג) בְּנֵי שְׁמֵעִיָּם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלֹוד

באור

וה"א נוספת כה"א על ידכה (שמות י"ג ע"ו), הנלכת עמכה (שמואל א' א' כ"ו): (כא) ולשם
ילד גם הוא, בעבור שאיחר תולדות שם וספר תולדות אחיו הקטן ממנו כאלו לא היו לו בנים
אמר בכלן גם הוא, (הרמב"ן): אבי כל בני עבר, רש"י והרמב"ן פירשו שהוא שם מקום
ור"ל שהוא אחי כל יושבי עבר הנהר שהוא מקום יחוס אברהם, ונחמך הרמב"ן שלא יחכן שיהיה
עבר במקום הזה שם האיש אחי פלג כי למה ייחס אוחן אליו, אך לא מלאנו בכל המקרא
מלת עבר הסמוכה למלת הנהר שחבוא בלי הסומך, ולכן הנכון לדעתי שהוא שם עלם אדם
והוא עבר בן פלג ולהיותו גדול המעלה (כאשר גם חז"ל קבלו שגויא גדול הי' גם קנלושיעקב
למד בבית שם ועבר), לכן אליו ייחסו אנשי המעלה כמו לאברהם העברי ושם י"ד י"ג, ע"ש
עבר הנוצר שלמד שם דרני ה' ומוסריו נעת ברחו מנמרוד כאשר סופר במדרשים ולא ע"ש
עבר הנהר, עם שנתוכחת יהושע לישראל נאמר בעבר הנהר ישנו אבותיכם (יהושע כ"ד ב'),
לא על שם כך יקרא עברי שמליכת הלשון לא חסנלכו כנ"ל ויותר הי' נכון לכנותו על שם הנהר
כמו הפרתמים שהם יושבי עבר הנהר כרת ולא על הסמוך בחסרון הסומך, והנה סוף הפסוק
יורה שהכוונה בכלן ליחסהו בחור המעלה שאמר אחי יפת הגדול שאין לורך להודיענו זאת כי
כבר הוא נודע רק הוא על הכוונה הנזכרת וכן פי' דון יצחק אברבנאל וכן נראה שהוא דעת
הראב"ע: אחי יפת הגדול, הנכון הוא בדעת בעל הטעמים שהגדול מאר ליפת שאם הוא
מאר לשם לריך להיות אחי יפת הגדול במרכא טפשא, וכן הוא דעת רש"י ולא כפי' הרמב"ן,
וראיייתו מן ישעיהו בן־אמון הנביא (מלכים ב' כ' א'), חנני' בן־עזור הנביא (ירמיה כ"ח
א'), שנכל מקום הוא מאר למדובר בו, איננו ראייה, כי אמון הוא בטעם מפסיק בכל מקום,
ואף שחנניה בן עזור מלת עזור הוא במשרת כזה חנני' בן־עזור הנביא זהו לסנה שהזכרתי
בהקדמה, כמו ויסר ציוס ההוא את־התיש' (בראשית ל' ל"ה), ויתן להם יוסף לחם (שם
מ"ז י"ז), ודומיהם רבים, והכל לסנה הנזכרת שם, וראיייתו מן לחננ' בן־רעואל המדיני חתן משה
(במדבר י' כ"ט), גם היא איננה ראייה, כי המדיני הוא מאר לרעואל לפי' שהם 'מחונרי'
בטעם וחתן משה שב על חננ' להיות מאר אליו, בעבור שמלת המדיני היא בטעם מפסיק
יותר מן הטעם שנמלת לחננ', והכלל שנכל דבר המסופק ביאורו. ראוי לשמוע לביאור בעל
הטעמים, כי הוא ידע הפירוש יותר ממנו: (כב) בני שם, חמשה היו באסי' אה מנהר כרת
עד ים אינדיא: עולם, ממנו יבאו הפרסיים והגוי הנקרא אלמאי' נוס: ואשור, נמישב
בשירי' א", ונקראת אסי' אה גם נקראת מוול: וארפכשד, י"א שממנו יבאו הכלדיים

(כג) וּבְנֵי אֲרָם עֹוֹץ וְחֹל וְגַתְרֹוּמֶשׁ:
 (כד) וְאַרְפַּכְשָׁד יָלַד אֶת־שֵׁלַח
 וְשֵׁלַח יָלַד אֶת־עֵבֶר: (כה) וְלַעֲבֵר
 יָקַד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי
 בְיָמָיו גַּפְלָגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אֲחִיו
 יִקְטָן: (כו) וַיִּקְטָן יָלַד אֶת־אֶלְמוֹדֵד
 וְאֶת־שֵׁלֶף וְאֶת־חֲצֵרְמוֹת וְאֶת־
 יֶרַח: (כז) וְאֶת־הַדּוֹרָם וְאֶת־אוּזָל
 וְאֶת־דְּקָלָה: (כח) וְאֶת־עוֹבֵל וְאֶת־
 אֲבִימָאֵל וְאֶת־שָׁבָא: (כט) וְאֶת־
 אוֹפִיר וְאֶת־חֹוּלָה וְאֶת־יוֹבֵב כָּל־

(כג) דיא זאָהנע דעס ארם זינד:
 עוץ, חול, גת, אונר מש.
 (כד) ארפכשד צייגטע שלח,
 אונר שלח צייגטע עבר.
 (כה) דעם עבר ווארדען צווייא
 זאָהנע געבאָרען; דעם איינען
 נאָמע וואָר פֿלג, דען איין זיי־
 נען טאַנען איזט דיא ערדע
 געטהיילט וואָרדען, אינד דער
 נאָמע זייגעס ברודערס איזט
 יקטן. (כו) יקטן צייגטע
 אלמודר, שלף, חצרמות אונר
 ירח; (כז) וויא אויך הדורם,
 אוזל אונר דקלה; (כח) פֿער־
 נער עובל, אבימאל אונר
 שבא, (כט) אופיר, חוילה
 אונר יובב; אללע דייעזע זינד
 זאָה־

אלה

תרגום אונקלוס

וְאֲרָם: (כג) וּבְנֵי אֲרָם עֹוֹץ וְחֹל וְגַתְרֹוּמֶשׁ:
 (כד) וְאַרְפַּכְשָׁד אוֹלִיד יַח שֵׁלַח וְשֵׁלַח אוֹלִיד
 יַח עֵבֶר: (כה) וְלַעֲבֵר אֶת־יָלִידוֹ תָרִין בְּנֵין
 שׁוּם חָד פֶּלֶג אָרִי בְיוֹמוֹהֵי אִיחְפְּלִיגַת
 אֲרַעָא וְשׁוּם אָרוּהֵי יִקְטָן: (כו) וַיִּקְטָן אוֹלִיד
 יַח אֶלְמוֹדֵד וַיַּח שֵׁלֶף וַיַּח חֲצֵרְמוֹת וַיַּח יֶרַח:
 (כז) וַיַּח הַדּוֹרָם וַיַּח אוּזָל וַיַּח דְּקָלָה: (כח) וַיַּח
 עוֹבֵל וַיַּח אֲבִימָאֵל וַיַּח שָׁבָא: (כט) וַיַּח
 אוֹפִיר וַיַּח חֹוּלָה וַיַּח יוֹבֵב כָּל אֱלֹין בְּנֵי

ר ש"י
 וזה נזכר: (כה) נפלגה. ונחלכלו
 הלשונות ונכחו מן הבקעה ונחפלו כל
 העולם למדנו שהיה עבר נביא שקרא
 שם בנו על שם העמיד ושנינו בסדר
 עולם שנסוף ימיו נחפלו ש"ת בתחיל'
 ימיו הכי יקטן אחיו לעיר ממנו והוליד
 כמה משפחות קודם לכן שנאמר ויקטן
 ילד וגו' ואמר כך ויהי כל הארץ וגומר.
 ואלה נאמלע ימיו לא בא הכתוב לסתום
 חלק לפרש הא למדת שנשנת מות פלג
 נחפלו: (כו) ויקטן. שהיה עניו ומקטין
 עצמו לנך וזה להעמיד כל המשפחות
 הללו: חצרמות, על שם מקומו דברי אגדה:
 שפה

ב א ו ר

וארלם נקראת נאל"יאה, והיא בחלק אסיא"ה בסוף אראנ"יאה, אכל לדעתו הכלדים המה הנשדים
 וילאו מן נשד בן נחור, וכ"ה בס' הישר, ועיין מ"ס בסוף פ' וירא: ולוד, לדעת קלת נקראת כעת
 ליד"אה, וקלת מיחסיס אותה ללודים שנבני מלרים: וארם, קלת אומרים שממנו ילאו הארמיים
 שנקרא בלשון יון סירוש ומוזה נקראת סוריא וראש מלכותם דמשק: (כג) עוץ, לדעת קלת
 הוא התחלת העם טראקו"ניעא, שהיא ארץ בין פלשתיים ובין הסיכרי"אה ושם הי' איוב, ואולי
 ארם הנזכר בסוף וירא נחור היא סוריא, ועין הנזכר שם היא עין שיטש שם איוב, ועיין
 ס"ג שם: וחול, אמרו כי ממנו ילאו אנשי ארמיניאה: וגתר, ממנו ילאו הקארלמ"ניי: ומש,
 כמנו ילאו לשאו"ני: (כה) גפלגה הארץ, כלומר נחלקה למחלקות הלשון ומסבת מחלקית
 הלשון נחלקה נ"ב לישוב: (כט) ואת אופיר ואת חוילה, שמית בני אדם ונקראו שמות מקימותם
 כל ששם והם מקימות הוהב כאשר אמר את כל ארץ החויל' אשר שם הוהב (בראשית נ' י"א)

וכן

אלה בני יקטן: (א) ויהי מושבם
 ממשא באכה ספרה הר הקדם;
 (ב) אלה בני שם למשפחתם
 ללשנתם בארצות לגויהם:
 (ג) אלה משפחת בני נח
 לתולדתם בגויהם ומאלה
 נפרדו הגוים בארץ אחר
 המבול: פ שביעי

זאהנע דעס יקטן. (א) איהרע
 וואהנונגען ווארען פאן משא
 און בון נאך ספיה, דעם געביר-
 גע געגען טארגען. (ב) דיע-
 זעם זינד דיא נאכקאממען דעם
 שם נאך איהרען פערשיעדענען
 געשלעכטערן אונד שפראכען
 אין איהרען פערשיעדענען
 לענדערן, נאך איהרען פעל-
 קערשאפטען. (ג) דיעזע צו-
 זאמען זינד דיא געשלעכטער
 דער נאכקאממען דעם נח נאך
 איהרען געבורטספאלגען אונד
 פעלקערשאפטען, אונד פאן
 דיעזען האבען זיך דיא פעלקער
 אויף דער ערדע אבגעווא-
 דערט נאך דער זינד פלומה.
 יא (א) דאמאלס וואר אויף דער
 נאנצען ערדע איינערלייא שפראכע אונד
 איינערלייא רעדענסארטען. (ג) אלס זיא נון פאן דער

יא (א) ויהי כל הארץ שפה אחת
 ודברים אחדים: (ב) ויהי בנסעם
 מקדם

חרגום אונקלוס ר ש י טארי

חרגום אונקלוס

יקטן: (א) ויהי מושבם ממשא מטי
 לספר טור מדינתא: (ב) אליו בני שם
 לזרעיתיהו ללשנתיהו בארעתיהו בעממיהו:
 (ג) אליו זרעית בני נח לתולדתיהו בעממיהו
 ומאליו איתפרשו עממיהו בארעא בחר
 טורפנא:

יא (א) שפה אחת. לשון הקדש:
 ודברים אחדים. באו בעלה
 אחת ואמרו לא כל הימנו שיבור לו את
 העליוני נעלה לרקיע ונעשה עמו מלשא.
 ד"א על ימיו של עילם. ד"א ודברים
 אחדים אמרו אחת לאלף ותרנו שנים
 הרקיע מתמוטט כשם שעשה בימי המבול
 בואו ונעשה לו סמיכות בראשית רבה:
 (ב) בנסעם מקדם. שהיו יושבים שם

יא (א) והיה כל ארעא לישן חד ומלל חד: (ב) והיה במימליהו בקדמיחא

והיה במימליהו בקדמיחא

ב א ו ר

וכן נתון זהב מאופיר (מלכים א' י' י"א), ונקראו אחריו צוה אי"ה: (ל) ויהי מושבם
 במשא, היא הנקרא בלשון ערבי מיכה, והולך ומחפשת מלכותם עד אל ימ"ן ונקרא מלכות שאל
 ועוד היום היהודים אשר הם קורים לנענא אשר היא ראש מלכות ימ"ן, אהל, וכן מלכות
 נקרא בן עד היום (מס' יומטין): ספרה, לספר, ואולי היא ארץ סכריוס הנזכר בספרות
 (מלכים ב' י"ט י"ג וישעי' ל"ז י"ג), ונראה שז"ע חרגמו שהוא שם מדינה ולא לשון גבול ומילר
 שחרגם מעלך לספרות, והנה לא נמלא בבל המקרא שם ספר שיורה על גבול או מיצר, רק
 הוא לשון ארמי, לחוף ימים (בראשית מ"ט י"ג), מ"א על ספר יממיהו: חר הקדם, כל
 הארצות המזרחיות לארץ ישראל נקראו ארץ קדם כאשר נאמתי בהקדמה:

יא (א) שפה אחת, לשון אחד, והקריב שהי' לשון הקודש: אחת, עיין בפ' בראשית (ג'
 כ"ב), ובפ' מולדת (בראשית כ"ו י'), דקדוק מלת אחד ואחד ואחדים, ודקדוק מלת
 אחת ואחת כן הוא, כי היא לנקבה ונגזרת מלמלת אחד לזכר, ונוספה התי"ו לנקבה ומשפטה
 אחת, ויסרו הדל"ת לכבוד הלשון לדבר כי אותיות דל"ת ותי"ו יחד כמו הרה ללת (שמואל